

Državna strategija za Kosovo 2022-2027.

Odobren od strane Upravnog odbora 26. januara 2022. godine.

PUBLIC

European Bank
for Reconstruction and Development

Prevode originalnog teksta dokumenta EBRD daje samo radi ugođaja čitaocu. Iako je EBRD razumno pazio da obezbedi autentičnost prevoda, isti ne garantuje niti potvrđuje tačnost prevoda. Oslanjanje na svaki takav prevod ide na sopstveni rizik čitaoca. EBRD, njegovi zaposleni ili zastupnici ni pod kojim okolnostima neće biti odgovorni čitaocu ili bilo kome drugom za bilo kakvu netačnost, grešku, propust, brisanje, nedostatak i/ili bilo kakvu izmenu bilo kog sadržaja prevoda, bez obzira na uzrok, ili za bilo kakvu štetu koja iz toga proizilazi. U slučaju bilo kakvog neslaganja ili protivrečnosti između engleske i prevedene verzije, engleska verzija ima prednost.

Sadržaj

Rezime

Ukratko o Kosovu – EBRD-u

I. Primena prethodne strategije (2016- 2020)

Ključni rezultati tranzicije postignuti tokom prethodne strategije

Izazovi u primeni i ključne pouke

II. Ekonomski kontekst

Makroekonomski kontekst i perspektiva za strateški period

Ključni tranzicioni izazovi

III. Vladini prioriteti i angažovanje zainteresovanih strana

IV. Definisanje prioriteta EBRD-a za Državnu strategiju Kosova

V. Okvir aktivnosti i rezultata

VI. Mapiranje komplementarnosti međunarodnih partnera u poslovnim oblastima EBRD-a

VII. Rizici primene i ekološke i socijalne implikacije

VIII. Procena sufinansiranja donatora

Prilog 1 – Politička procena

Rečnik ključnih pojmova

GBI	Godišnje bankarske investicije	JP	Javna preduzeća
SMP	Saveti za mala preduzeća	PJP	Privatno-javno partnerstvo
ZO	Zemlje operacija	UTP	Učinak tranzicije portfelja
DOK	Društvena odgovornost korporacija	UPR	Ustanova za podelu rizika
EE	Energetska efikasnost	DB	Državna banka
EIB	Evropska investiciona banka	DP	Državno preduzeće
OUT	Očekivani uticaj tranzicije	SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
EU	Evropska unija	TS	Tehnička saradnja
EiS	Ekološka i socijalna	POT	Program olakšavanja trgovine
DSI	Direktne strane direktne investicije	PURK	Program ulaganja rizičnog kapitala
FI	Finansijska institucija	ZB	Zapadni Balkan
GEFF	Fond za finansiranje zelene ekonomije	IOZB	Investicioni okvir za zapadni Balkan
TZE	Tranzicija zelene ekonomije	WiB	Program Žene u poslovanju
GSB	Gasovi sa efektom staklene bašte	GG	Iz godine u godinu
GVL	Globalni vrednosni lanci		
ZiB	Zdravlje i bezbednost		
ITA	Industrija, trgovina i agrobiznis		
IKT	Informaciono-komunikaciona tehnologija		
MFI	Međunarodna finansijska institucija		
IPA	Pretpristupno finansiranje		
UPPI	Ustanova za pripremu projekata infrastrukture		
DV	Domaća valuta		
OEU	Opštinska i ekološka ulaganja		
SiP	Spajanja i preuzimanja		
PiU	Proizvodnja i usluge		
MMSP	Mikro, malo i srednje preduzeće		
NUD	Nacionalno utvrđeni doprinos		
NP	Nerealizovane pozajmice		
PFI	Partnerska finansijska institucija		

Posvećenost Kosova i primena političkih načela navedenih u članu 1. Sporazuma o osnivanju banke nastavlja se od usvajanja prethodne državne strategije, u skladu sa naporima ka približavanju EU. U isto vreme ostaju mnogi izazovi. Kosovo deli mnoge ključne institucionalne slabosti zajedničke zemljama Zapadnog Balkana, uključujući slabu vladavinu prava, relativno mali kapacitet javne uprave i neujednačenu kulturu političkog dijaloga i stvaranja konsenzusa. To je dodatno otežano složenim međuetničkim odnosima u zemlji i kontinuiranom političkom kontroverzom u široj međunarodnoj zajednici u vezi sa statusom Kosova.

Kao otvorena i mladalačka ekonomija smeštena u srcu Zapadnog Balkana i na glavnim raskrscima regionalnih infrastrukturnih koridora, Kosovo je u dobrom položaju da prevaziđe svoju lokaciju bez izlaza na more i malu veličinu ekonomije kroz dublju regionalnu integraciju. Hitne reforme će, međutim, biti potrebne da bi se stvorilo okruženje u kojem privatni sektor može napredovati izvan ograničenog domaćeg tržišta i stvoriti mogućnosti za zapošljavanje za sve. Prelazni jazovi su posebno akutni u konkurentnosti (sa ekonomijom koju karakterišu neformalnost, velika nezaposlenost, posebno među mladima, i značajne rodne razlike), zelenoj oblasti (sa izuzetno velikom zavisnošću od uglja, velikim energetske intenzitetom, nedostatkom opštinske i ekološke infrastrukture i drugim neefikasnostima) i integraciji (uz sporu realizaciju ključnih projekata saobraćajne i energetske povezanosti kao i neadekvatnim nivoima institucionalnih aranžmana za trgovinu i investicije na regionalnom nivou).

EBRD je u dobrom položaju da pomogne u jačanju učinka privatnog sektora u zemlji, ubrza napore na reformama za stvaranje kvalitetnog zapošljavanja za mlado i multietničko stanovništvo Kosova, podstakne učešće žena i da pomogne u „zelenom“ rastu Kosova omogućavanjem prelaska sa uglja i rešavanju zagađenja vazduha, kroz prilagođenu politiku i finansijske instrumente. Banka će nastaviti da sledi svoju tradicionalnu silu pomaganja u ispunjavanju agende povezivanja zemlje sa povećanim fokusom na realizaciju projekata i pojačaće podršku opštinama i angažovati ih da vrše ulaganja otporna na klimu i u zeleniju infrastrukturu. Banka će posvetiti posebnu pažnju ubrzanju sprovođenja investicija javnog sektora i podržati radu u okviru Ekonomskog i investicionog plana EU.

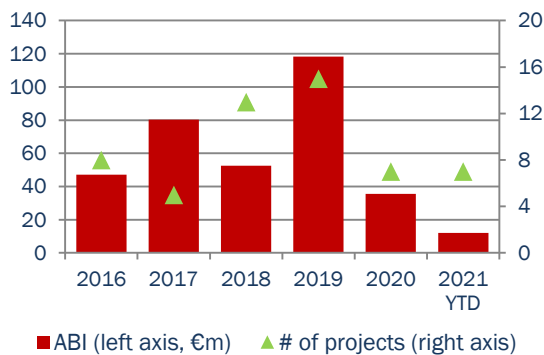
Dopunjavajući svoj petogodišnji, dugoročniji program, Banka će podjednako pomoći zemlji da se snađe u posledicama pandemije COVID19 pojačanim merama odgovora, uključujući javna preduzeća i opštine, kao i finansijski sektor kao okosnicu ekonomske aktivnosti. Sve vreme će regionalna integracija ostati glavni pokretač koji će voditi aktivnosti Banke u oblasti ulaganja i politike, a poseban akcenat biće stavljen na istraživanje sinergija sa aktivnostima Banke u susednim ekonomijama. Nastavak strateškog partnerstva sa EU i drugim međunarodnim finansijskim institucijama, kao i donatorska podrška u vidu tehničke pomoći, bespovratnih sredstava za investicije i garancija koje se mogu mešati sa asortimanom proizvoda EBRD-a, biće ključni za Banku da ispuni sledeće strateške prioritete na Kosovu 2022-2027:

- Razviti **konkurentniji** i **inkluzivniji** privatni sektor za podsticanje ekonomskog oporavka i rasta;
- Podržati tranziciju zelene ekonomije na Kosovu kroz održiviju kombinaciju energije i veću efikasnost resursa;
- Jačati regionalnu **integraciju**, povezanost i strana ulaganja.

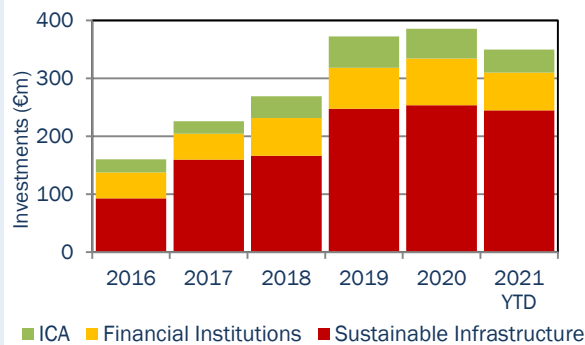
Investicione aktivnosti EBRD-a na Kosovu (od novembra 2021)

Portfelj	350 miliona evra	Aktivni projekti	41
Udeo u kapitalu	3 %	Operativna imovina	159 miliona evra
Udeo privatnog sektora ¹	61 %	Net dol. Ulaganja	545 miliona evra

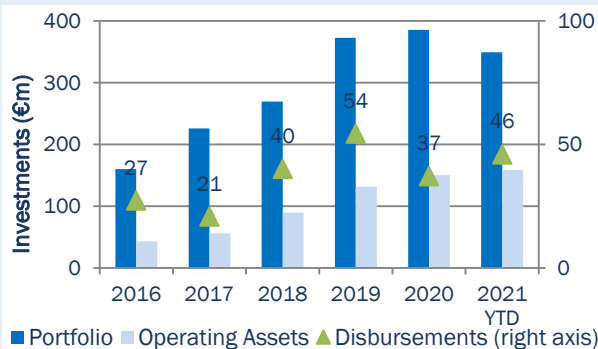
GBI i poslovi

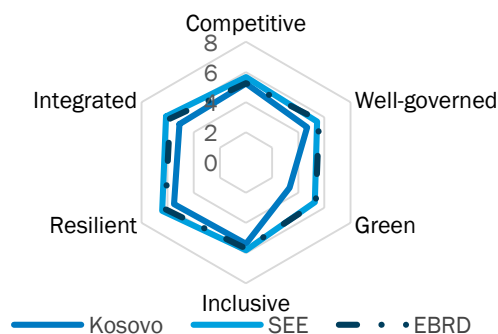
Sastav portfelja

Dinamika portfelja

Tranzicioni jazovi ²

Statistika kosovskog konteksta

	Kosovo	Uporednici
Stanovništvo (u milionima) ³ (2020)	1,8	BIH (3,3) Severna Makedonija (2,1) Srbija (6,9)
BDP po stanovniku (PPP, USD) ³ (2020)	11.470	BIH (15.231) Severna Makedonija (16.770) Srbija (19.168)
Gustina novog poslovanja ⁴ (Nove registracije na 1.000 stanovnika, 2018)	4,0	BIH (1,1) Severna Makedonija (3,6) Srbija (1,9)
Nezaposlenost (%) ⁵ (2020)	26,2	BIH (15,9) Severna Makedonija (17,2) Srbija (9)
Nezaposlenost mladih (%) ⁴ (2020)	49,7	BIH (36,6) Severna Makedonija (37) Srbija (26,6)
Učešće ženske radne snage (%) ⁴ (2020)	17,8	BIH (36,7) Severna Makedonija (41,8) Srbija (46,5)
Energetski intenzitet (TES/GDP) ⁶ (2019)	0,4	BIH (0,4) Severna Makedonija (0,3) Srbija (0,3)
Intenzitet emisije/BDP (kgCO2/2015 \$) (2020) ⁶	1,3	BIH (1,2) Severna Makedonija (0,7) Srbija (1,0)

1 Kumulativno bankarsko ulaganje: 5 godina na bazi portfelja.

2 Up. Izveštaj EBRD-a o tranziciji 2021-2022. 3 MMF WEO. 4 Ispitivanje preduzeća i baza podataka SB-5 SB WDI 6 IEA.

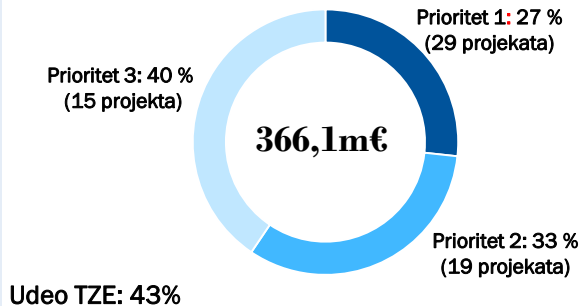

1. Primena prethodne strategije (2016-2021)

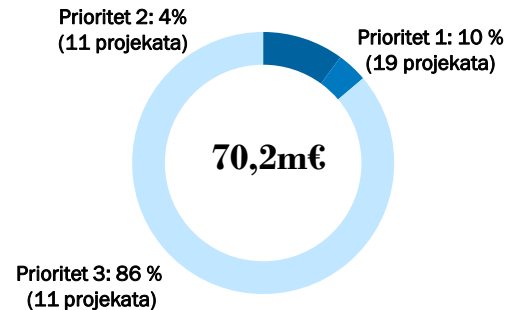
1.1. Ključni rezultati tranzicije postignuti tokom prethodne strategije

Strateško usklađivanje 2016-2021

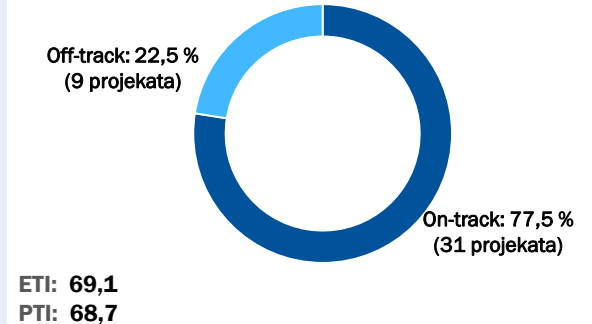
Godišnja poslovna investicija (GBI)

Nepovratna sredstva za tehničku pomoć i investicije

Učinak tranzicionog uticaja*

Prioritet 1: Podržati konkurentni razvoj privatnog sektora kroz investicije, jačanje internih kapaciteta preduzeća i unapređenje poslovnog okruženja

Ključni kvantitativni rezultati

Pokazatelji rezultata	2020	Od 2016. god.
Broj klijenata ASB-a koji su prijavili povećanu produktivnost	30	144
Obim isplaćenih zajmova za MMSP	29 €	299 €
Obim podeljenih WiB zajmova [m €]	1,2 €	12,9 €

Ključni rezultati tranzicije

- Olakšan pristup finansijama za mala preduzeća putem kreditnih linija koje prelaze 50 miliona evra sa 7 partnerskih banaka i mikrofinansijskim institucijama i potpisanom prvom linijom zakupa.
- Podržano je povećanje konkurentnosti i efikasnosti MSP obezbeđivanjem 186 lokalnih konsultantskih i međunarodnih savetodavnih projekata, zajedno sa podučavanjem i obukom za prenos veština.
- Podržano je širenje privatnog sektora direktnim pozajmljivanjem (30 miliona evra) širokom spektru kompanija omogućavajući kompanijama Santefarm (farmaceutska industrija), REKS (reciklaža) i Kujtesa (IKT) da prošire i nadograde svoje pogone.
- Podržana poljoprivredna industrija direktnim pozajmljivanjem (npr. Viva fresh i Meridian) i savetodavnim uslugama koje pomažu preko 40 preduzeća da se prošire, nadograde svoje vrednosne lance, razviju svoje standarde i analiziraju potrebe tržišta za ubrzavanjem izvoza.

* Učinak tranzicionog uticaja odražava koliko je verovatno da će projekti postići tranzicioni uticaj koji se od njih očekuje prilikom potpisivanja. Izračunato na osnovu aktivnog dospelog (> 2 godine) portfelja.

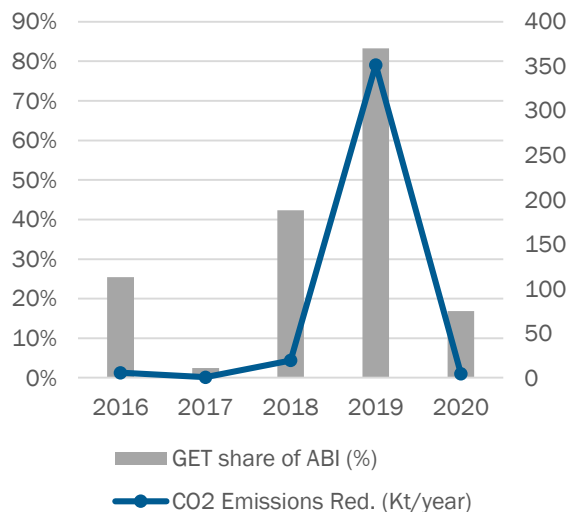
1. Primena prethodne strategije (2016-2021)

1.1. Ključni rezultati tranzicije postignuti tokom prethodne strategije

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 2: Poboljšati energetska sigurnost i održivost finansiranjem investicija u sektor, podržavanjem sektorskih reformi, promovisanjem energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije

Ključni rezultati tranzicije

- Predvođeni su napori da se potrošnja Kosova preusmeri sa energetske intenzivnih izvora na obnovljive izvore finansiranjem prva dva velika projekta obnovljivih izvora: Vetroelektrana Bajgora, najveća vetroelektrana u zemlji (58 m €) i vetroelektrana KITKA (18 m €) smanjuju zagađenje i prekid u snabdevanju.
- Pružanje savetodavnih usluga vlastima za uspešan razvoj bankarskog okvira, uključujući ugovor o kupovini električne energije, kako bi se otključale investicije u obnovljivu proizvodnju u zemlji.
- Unapređena energetska efikasnost i zelene tehnologije u svim sektorima dodeljivanjem kreditnih linija putem PFI i dve MFI za pozajmljivanje stambenom sektoru za ulaganja u energetska efikasnost; kao i omogućavanje MSP da nadgrade proizvodne pogone i unaprede zaštitu životne sredine.
- Obučeno 295 službenika za kredite za stambene i poslovne kredite u 3 banke (TEB, AFK, KRK) i 16 koordinatora za EE/RE koji su prošli obuku na radnom mestu (pod KOSEP-om).
- Direktno je finansirano prvo kosovsko postrojenje za reciklažu plastike (REKS 6 miliona evra) i dati su poslovni saveti malim i srednjim preduzećima da unaprede svoju energetska efikasnost i upravljanje životnom sredinom.
- Pokrenut je Akcioni plan za zelene gradove za Prištinu kako bi se podržao grad da sistemski pristupi rešavanju svojih ključnih izazova u urbanoj životnoj sredini, uključujući zagađenje vazduha.

Prioritet 3: Podržati povezanost i regionalnu integraciju

Rehabilitacija železničkog pravca 10

Ključni rezultati tranzicije

- Podržano proširenje i rehabilitacija saobraćajnih veza finansiranjem rehabilitacije jedine međunarodne železničke veze na Kosovu (železnički pravac 10) koja povezuje Kosovo sa severnom Makedonijom i Srbijom, sufinansirano iz donacije EU IOZB i finansirana izgradnja autoputa Kijevo-Zahać (71 m €).
- Pružene sveobuhvatne savetodavne usluge za jačanje razvoja kapaciteta upravljanja bezbednošću na putevima, kao i podrška izradi zakona/sertifikata o proceni bezbednosti na putevima.
- Podržani izvoznici i trgovina putem EBRD-ovog Programa za olakšavanje trgovine (POT) potpisivanjem šest linija sa dve PFI (NLB Priština i Raiffeisen Bank Kosovo) i uspešnim restrukturiranjem POT sa bankom Banka per Biznes. Preko ovih linija POT, PFI su finansirale transakcije preko 8 m €.
- Razvijen kapacitet PFI organizovanjem obuka sa Kosovskim udruženjem banaka za olakšavanje trgovine i faktoring za lokalne banke.

1. Primena prethodne strategije (2016-2021)

European Bank
for Reconstruction and Development

1.2. Izazovi u primeni i ključne pouke

Kontekst za primenu

Iako je proglašenje nezavisnosti Kosova 2008. godine označilo početak nove ere, učešće ove nove nacije u međunarodnoj trgovini i saradnji još uvek je neujednačeno zbog nerešenih pitanja sa Srbijom i podela u široj međunarodnoj zajednici u vezi sa njenim statusom. Kao mala otvorena ekonomija smeštena na glavnim raskrsnicama regionalnih infrastrukturnih koridora, Kosovo je u jedinstvenom položaju da prevaziđe svoju lokaciju bez izlaza na more. Međutim, ova nerešena pitanja i složeni međunarodni odnosi usložnili su ključne institucionalne slabosti, poput slabe vladavine prava i malog kapaciteta javne uprave. Najvažnije kosovsko pitanje leži u prelasku ka održivom modelu ekonomskog rasta, gde privatni sektor može napredovati i koji nudi kvalitetna radna mesta za svoju značajnu omladinu.

Kosovo je postalo zemlja poslovanja u 2012. godini, što je omogućilo Banci da značajno pojača angažman kako u privatnom sektoru, tako i po prvi put da počne da se bavi značajnim infrastrukturnim izazovima, uključujući agendu saobraćajne povezanosti te zemlje. Tokom proteklog perioda strategije zemlje, i u skladu sa svojim zelenim dnevnom redom, EBRD je diversifikovao napore da podrži tranziciju Kosova ka održivijem energetskom miksu i pojačao je angažovanje sa opštinama. Ovi napori ogledali su se u porastu cifara GBI, dostigavši rekordnu 2019. godinu, upotpunjenu porastom nivoa isplate.

Izazovi primene

- Nedostatak mogućnosti za direktno finansiranje u korporativnom i MSP sektoru zbog malog kapaciteta za pripremu projekata koji mogu da se finansiraju, neformalnosti, posebno u računovodstvenoj praksi, slabog korporativnog upravljanja i kvaliteta upravljanja pored problema integriteta.
- Bankarski sektor je dobro kapitalizovan i visoko likvidan, ali ga karakteriše sve veća neusklađenost aktive i pasive i nedostatak inovacija, uključujući ograničeno preuzimanje trgovinskih finansija i rešenja za faktoring.
- Nedostatak iskustva sa međunarodnim finansijskim institucijama i slab administrativni kapacitet za izvođenje ključnih projekata javne infrastrukture.
- Strane investicije uglavnom su ograničene na ulaganja u nekretnine (dve trećine priliva) od strane dijaspore zbog negativne percepcije poslovnog okruženja i nedostatka mogućnosti za investiranje.
- Kosovo je bilo sporo i neodlučno sa raznolikim izvorima energije, i dalje je gotovo u potpunosti zavisno od uglja koji donosi veliko zagađenje, takođe kao rezultat malih institucionalnih kapaciteta i izazova u privlačenju investicija.

Ključne pouke i put dalje

- Direktno pozajmljivanje deluje u kombinaciji sa tehničkom pomoći (posebno savetima za negovanje dugoročnih odnosa i pripremu klijenata za finansiranje), kao i mobilizacija donatorskih sredstava za pokrivanje visokih pravnih troškova i podršku stvaranju vrednosti nakon ulaganja.
- Mešani fondovi za FI (sa tehničkom pomoći i nepovratnim sredstvima za investicije) zajedno sa savetima dobar su mehanizam za doseganje nedovoljno zaštićenih područja i obezbeđivanje konkurentnih cena. Zastupati program olakšavanja trgovine i podržavanje uvođenja novih finansijskih proizvoda.
- Dopuniti investicije u javnu infrastrukturu povećanom izgradnjom institucionalnih kapaciteta, npr. podrška pripremi i realizaciji projekata na centralnom i opštinskom nivou.
- Povećan fokus na unapređenje investicione klime, mada efikasnijeg javno-privatnog dijaloga, kao i stvaranje više mogućnosti za privlačenje DSI u proizvodne sektore privrede (npr. kroz poslovne parkove, ekonomske zone).
- Ulaganja u obnovljive izvore energije zahtevaju izgradnju kapaciteta i praktičnu pomoć u uspostavljanju regulatornih šema podrške. Pomagati kreatorima politike u izradi ubedljive energetske strategije, zajedno sa angažovanjem EBRD-a u planiranju pravedne tranzicije.

2. Ekonomski kontekst

2.1. Makroekonomski kontekst i perspektiva za strateški period

European Bank
for Reconstruction and Development

Kosovo - Glavni makroekonomski pokazatelji

	2017	2018	2019	2020
Rast BDP (% GG)	4,8	3,4	4,8	-5,3
Inflacija IPK (% pros.)	1,5	1,1	2,7	0,2
Vladin saldo (% BDP)	-1,4	-2,8	-2,9	-7,8
Saldo tekućeg računa (% BDP)	-5,7	-7,8	-5,8	-6,7
Neto DSI (% BDP) <i>[minus ukazuje na priliv]</i>	-3,3	-3,4	-2,7	-4,2
Spoljni dug (% BDP)	32,9	30,5	31,2	37,2
Bruto rezerve (% BDP)	10,8	11,5	12,2	13,3
Opšti bruto dug vlade (% BDP)	16,2	17,0	17,6	24,1
Stopa nezaposlenosti (%)	30,3	29,4	26,0	26,2
Nominalni BDP (bn \$)	7,2	7,9	8,0	7,8

Ekonomski rast je uglavnom vođen potrošnjom tokom protekle decenije. Između 2010. i 2019. rast je u proseku iznosio 3,6 procenata godišnje i prvenstveno ga je vodila domaća potražnja, posebno privatna potrošnja, dok je doprinos investicija bio znatno manji. Suprotno tome, neto izvoz je uticao na rast, uglavnom kroz rast uvoza. Na strani proizvodnje, rast su uglavnom pokretale usluge, prvenstveno trgovina i turizam. Uprkos padu od 2015. godine, stopa nezaposlenosti je i dalje visoka, posebno za mlade.

Ekonomija se snažno oporavlja nakon recesije 2020. godine, uz pomoć spoljnog okruženja koje je podržava. Izvoz je bio među glavnim pokretačima rasta u prva tri kvartala 2021. godine zbog značajnog povećanja poseta dijaspori što je podstaklo prihode od usluga, kao i snažnu ekspanziju izvoza robe. Snažan rast potrošnje domaćinstava podržan je kontinuiranim rastom priliva doznaka. Iz perspektive sektora, oporavak je vođen snažnim rastom domaće trgovine i proizvodnje. Nakon skoro stagnacije u 2020. godini, inflacija je bila u porastu u 2021. podstaknuta povećanim cenama energije i hrane.

Fiskalni stav je ublažen. Da bi ublažila krizu, vlada je prvo usvojila paket za vanredne situacije, a zatim paket za oporavak. Kao rezultat, javni dug se povećao. Ekspanzivna fiskalna politika je nastavljena i u 2021. god.

Očekuje se da će u 2021. god. ekonomija premašiti svoj nivo iz 2019. god.

Ekonomski rast bi uglavnom trebalo da bude vođen oporavkom potrošnje, investicija i putničkih i turističkih aktivnosti povezanih sa velikom dijasporom zemlje. Rizici za projekcije su uravnoteženi i uglavnom se odnose na potencijalne slabosti u spoljnom sektoru i budući tok pandemije. Dalji rizici leže u oblasti upravljanja javnim investicijama u zemlji. Bržem oporavku pomoglo bi ubrzanje do tada spore realizacije ključnih infrastrukturnih projekata.

2. Ekonomski kontekst

2.2. Ključni tranzicioni izazovi

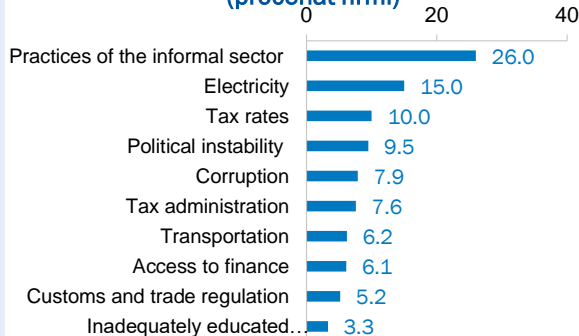

European Bank
for Reconstruction and Development

Konkurentni (5,2)

- U ekonomiji dominiraju **porodične mikro kompanije**.
- **Rasprostranjena neformalna ekonomija** (procenjuje se da dostiže i do 40 procenata BDP-a): u BEEPS-u VI, jedna četvrtina firmi izabrala je konkurenciju iz neformalnog sektora kao glavnu prepreku za poslovanje. Visok stepen neformalnosti stvara nelojalnu konkurenciju među firmama, otežava im pristup finansijama i sprečava brži rast preduzeća.
- I dalje **nepovoljno poslovno okruženje** zbog regulatornih i institucionalnih slabosti, uprkos značajnim naprecima.
- **Nizak kvalitet obrazovanja i nedostatak veština** opterećuju konkurentnost privrede.
- Zemlja je u **ranjivoj fazi ekonomije znanja**, zaostajući za regionalnim pandanima.
- **Državna intervencija u obliku subvencija** je relativno visoka (1,8 procenata BDP-a u 2017. godini).

Najveće prepreke za poslovanje (procenat firmi)

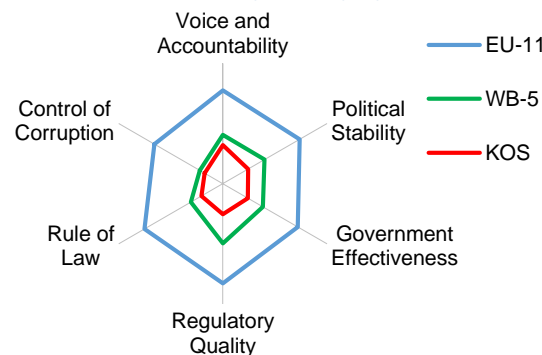

Izvor: BEEPS VI

Dobro uređeno (4,7)

- Države imaju **ispod regionalnog proseka pokazatelja Svetske banke za upravljanje**, koji su najslabiji u oblastima političke stabilnosti i odsustva nasilja i kontrole korupcije.
- **Vladavina prava i dalje je slaba** uprkos značajnim međunarodnim naporima u protekle dve decenije. Pravosudni sistem je prilično spor i neefikasan, sklon političkom uplitanju.
- Nedovoljno transparentna, efikasna i odgovorna javna uprava takođe doprinosi **velikom prisustvu korupcije**. Kosovo se rangiralo na 104. mestu od 180 zemalja u indeksu percepcije korupcije za 2020. godinu.
- **Izvršenje ugovora je nedavno olakšano**, ali troškovi su i dalje relativno visoki.
- Velika neformalnost doprinosi **jednom od najnižih državnih prihoda u Evropi**.
- **Okvir korporativnog upravljanja je srednje snage**, ali korporativno upravljanje DP je slabo.

Pokazatelji upravljanja

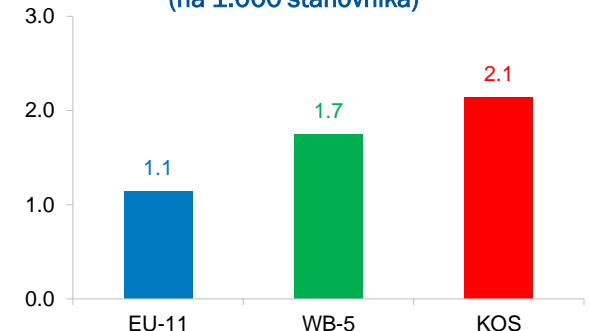

Izvor: Pokazatelji upravljanja u svetu Svetske banke 2021.

Zeleno (3,3)

- Energetski sistem se oslanja na lignit, niskoenergetsko gorivo sa visokim zagađivanjem. Gotovo svu električnu energiju proizvode **dve zastarele i neefikasne elektrane na ugalj** (Kosovo A i Kosovo B).
- **Nekontrolisano zagađenje vazduha** iz energetskog sektora i grejanje domaćinstava i dalje je ozbiljan problem, sa ozbiljnim uticajem na zdravlje.
- **Energetski intenzitet je među najvećim u regionu** i gotovo četiri puta veći od proseka EU.
- Glavni obnovljivi izvor električne energije su **hidroelektrane**, od kojih su mnoge male, često uzrokujući ekološku štetu.
- Vodeni resursi su neravnomerno raspoređeni po celoj zemlji. **Klimatske promene mogu pogoršati dostupnost i kvalitet vode**, posebno tokom letnjih meseci.
- **Sistem upravljanja otpadom je nedovoljno razvijen i neefikasan**, sa mnogim divljim deponijama i ograničenom reciklažom; nedostatak postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

PM2.5 prerane smrti (na 1.000 stanovnika)

Izvor: EEA i proračuni autora

2. Ekonomski kontekst

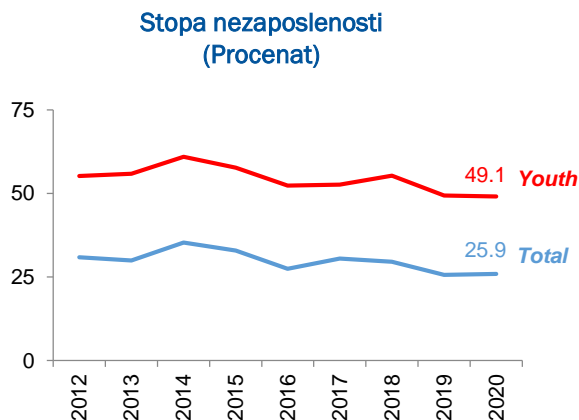
2.2. Ključni tranzicioni izazovi

European Bank
for Reconstruction and Development

Inkluzivno (5,4)

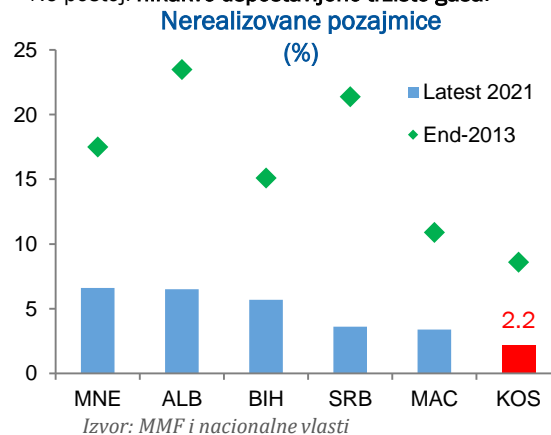
- **Učešće na tržištu rada je malo**, posebno za žene: oko 80 procenata žena ekonomski je neaktivno.
- **Stopa zaposlenosti znatno je niža za žene** nego za muškarce (14 procenata naspram 43 procenta u 2020. godini) i velika **rodna razlika u pristupu finansijama**.
- Neformalnost na Kosovu među najvišima je u Evropi sa **više od trećine zaposlenih koji rade neformalno**.
- **Stalno visoka stopa nezaposlenosti**, posebno za mlade, i socijalna krhkost doprineli su **velikom iseljavanju**. Najmanje trećina kosovskog stanovništva je emigrirala. Naknadni priliv velikih doznaka dodatno smanjuje podsticaje za rad.
- Kosovo ima **najmlađu populaciju u Evropi** sa prosečnom starošću od 29,5 godina.
- Prosvetni sistem ne odgovara u dovoljnoj meri na potrebe privatnog sektora, pa stoga postoji i **neusklađenost veština**.

Izvor: Kosovska agencija za statistiku

Otporno (5,5)

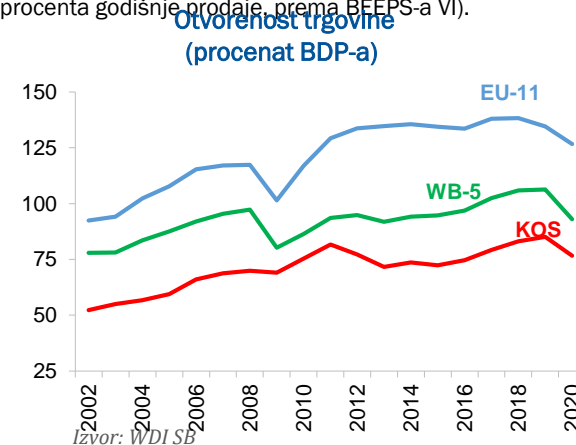
- **Finansijskim sistemom** dominiraju banke, od kojih je većina u stranom vlasništvu (osam od deset). Prisutne su i mikrofinansijske institucije.
- Bankarski sektor je dobro kapitalizovan i likvidan, sa **najnižim udelom nekvalitetne aktive u regionu**. Odnos NP je u 3. kvartalu 2021. godine iznosio 2,2 procenta.
- Ima **prostora za više finansijskog produbljenja**. Na kraju 2020. godine krediti u privatnom sektoru bili su ispod 48 procenata BDP-a.
- **Tržišta kapitala i dalje su nerazvijena**. Zemlja nema berzu, a finansijski instrumenti se sastoje od državnih zapisa i obveznica.
- **Elektroenergetski sektor** je prošao kroz proces razdvajanja, ali učešće privatnog sektora i dalje je ograničeno. Cene električne energije za krajnje korisnike i dalje su regulisane, a neke unakrsne subvencije ostaju.
- Ne postoji **nikakvo uspostavljeno tržište gasa**.

Izvor: MMF i nacionalne vlasti

Integrirano (5,1)

- Sa ispod 80 procenata BDP-a u 2020. godini, **otvorenost trgovine je druga najniža u regionu**.
- **Prilično zanemarljiv izvoz robe** (oko pet procenata BDP-a) sastoji se uglavnom od osnovnih metala, mineralnih proizvoda i hrane.
- Uprkos tome što čini četvrtinu BDP-a, **izvoz usluga sastoji se prvenstveno od turističkih usluga**, povezanih sa velikom dijasporom zemlje.
- Kosovo i dalje **značajno zaostaje za EU u transportnoj infrastrukturi**, instaliranom kapacitetu za proizvodnju električne energije i telekomunikacionim mrežama, što potencijalno odvlači pažnju stranim investitorima i ograničava integraciju zemlje u evropske lance snabdevanja.
- **Stope DSI po stanovniku najniže su u regionu**, uprkos tome što je Kosovo najmanje restriktivna zemlja.
- **Prekidi u snabdevanju električnom energijom** su relativno česti, što firmama uzrokuje velike gubitke (skoro četiri procenta godišnje prodaje, prema BFEPS-a VI).

Izvor: WDI SB

3. Vladini prioriteti i angažovanje zainteresovanih strana

European Bank
for Reconstruction and Development

3.1. Prioriteti reforme vlade

Prema **Programu Vlade 2021-2025**, dva najhitnija prioriteta su prvo upravljanje pandemijom, sa ciljem da se minimiziraju posledice po javno zdravlje i drugo, ublažavanje njenog ekonomskog i socijalnog uticaja. Prioriteti ekonomskog oporavka obuhvataju: podizanje minimalne zarade, preusmeravanje privrede ka proizvodnji i izvozu, zapošljavanje mladih, angažovanje dijaspore, ekonomsko osnaživanje žena, unapređenje upravljanja strateškim državnim imovinom, povećanu podršku razvoju privatnog sektora, kao i pripremu nove Nacionalne razvojne strategije.

Program ekonomske reforme 2021-2023. objavljen u januaru 2021 (u skladu sa aktuelnim NDS, SSP programom i drugim strateškim dokumentima) fokusira se na:

Energetika: smanjenje potrošnje energije kroz mere energetske efikasnosti, diversifikacija izvora energije.

Poljoprivreda, industrija i usluge: sprovođenje reformi u poljoprivredi, povećanje proizvodnje, konkurentnosti turizma i ugostiteljstva, i trgovina uslugama.

Poslovno okruženje i neformalnost: usvajanje politike zasnovane na dokazima, smanjenje administrativnog opterećenja, sprovođenje reforme opšte inspekcije, uspostavljanje privrednog suda, smanjenje neformalnosti u sektoru nekretnina, ali i širom ekonomije kroz unapređenje vladavine prava i ekonomskog upravljanja.

Istraživanje, razvoj, inovacije i digitalna ekonomija: unapređenje okruženja za inovacije i preduzetništvo, širenje mreža IKT i infrastrukture usluga radi podsticanja socioekonomskog razvoja.

Trgovinske reforme: olakšavanje trgovine kroz smanjenje prekograničnih transakcionih troškova, razvojem kvalitetne infrastrukture i organa za nadzor tržišta.

Obrazovanje i veštine: razvoj obrazovanja u ranom detinjstvu, primena novog okvira plana i programa SOO, unapređivanje kvaliteta visokog obrazovanja.

Zapošljavanje i tržište rada: unapređenje i širenje javnih službi za zapošljavanje, povećanje mogućnosti zapošljavanja ugroženih grupa, posebno mladih, žena, ljudi u siromaštvu i ruralnim sredinama.

Socijalna zaštita i inkluzija: unapređenje socijalnih i zdravstvenih usluga i osnaživanje isključenih grupa.

3.2. Reformske oblasti EBRD-a uveliko se slažu sa vlastima

- Oživiti privredu Kosova od uticaja krize pandemije COVID-19.
- Ojačati produktivnost kosovskih proizvođača, posebno njihov izvozni kapacitet, i pomoći u razvoju lanaca vrednosti za diversifikaciju privrede.
- Poboljšati trgovinu kroz veću usklađenost sa standardima, bolju logistiku i finansiranje trgovine.
- Unaprediti učinak i upravljanje javnim preduzećima.
- Nastaviti sa podržavanjem tranziciju zelene ekonomije i smanjiti potrošnju energije na Kosovu da postane otpornije na klimu, i iskoristiti inicijativu EBRD JUST tranzicije.
- Podržati razvoj nacionalne politike za strane investicije u cilju povećanja priliva SDI i finansiranja potrebne infrastrukture.

3.3. Ključne poruke civilnog društva EBRD-u

1. Organizacije civilnog društva su podržale prioritet strategije Banke za Kosovo za razvoj konkurentnijeg i inkluzivnijeg privatnog sektora. OCD posebno smatraju da je potrebna podrška EBRD-a u oblasti olakšavanja pristupa tržištu rada i finansiranja, uključujući manjine, mlade i dvostruko marginalizovane grupe kao što su žene unutar manjina. Takođe, migracije i odliv mozgova su oblasti koje zabrinjavaju OCD.
2. OCD su osim toga pozdravile podršku Banke za tranziciju zelene ekonomije kroz održiviji miks energije i veću efikasnost resursa. Istakle su da su upravljanje otpadom, reciklaža i cirkularna ekonomija ključne oblasti za OCD, koje žele da vide više aktivnosti u ovoj oblasti. Pored toga, OCD smatraju da tranzicija ka gasifikaciji i obnovljivoj energiji mora biti veoma pažljiva i zasnovana na dokazima.
3. Predstavnici civilnog društva su dalje podržali fokus Banke na jačanje regionalne integracije, povezanosti i stranih investicija. Prema OCD, EBRD bi trebalo da pomogne u promovisanju više investicija i usklađenih napora za privlačenje SDI.

4 Definisane prioriteta Državne strategije za Kosovo

European Bank
for Reconstruction and Development

Šta treba promeniti?

(Dijagnoza zemlje)

- Rastuća ranjivost u finansijskom sektoru kao rezultat neusklađenosti imovine i obaveza, sa verovatnoćom većih NP posle kovida.
- Niska produktivnost i ograničen pristup finansijama.
- Visok nivo neformalnosti i regionalne razlike.
- Niska stopa učešća u radu i ograničena poslovna podrška ženama i mladima.
- Visoke stope nezaposlenosti, ograničeni TVET i nedostatak veština.
- Izazovna poslovna klima.
- Loš učinak državnih preduzeća.

Može li se promeniti?

(Politička ekonomija)

- Vladini napori i revidirana strategija za podizanje svesti kako bi se ograničila neformalnost u celoj ekonomiji.
- Povećanje učešća žena na tržištu rada je prioritet vlade.
- Visok preduzetnički potencijal među kosovskom omladinom.
- Posvećenost jačanju javno-privatnog dijaloga radi poboljšanja poslovnog okruženja.
- Vladino davanje signala o svom interesu za komercijalizaciju preduzeća i poboljšanje standarda.

Šta banka može učiniti?

(Institucionalne mogućnosti)

- Stručnost u jačanju finansijske otpornosti kroz rešenja za dugoročno finansiranje i rešavanje NP.
- Opseg ciljanih instrumenata za povećanje konkurentnosti, veština i finansijske inkluzije MSP (WiB, poslovni saveti).
- Isprobane i testirane platforme za olakšavanje javno-privatnog dijaloga o poslovnom okruženju i investicionoj klimi.
- Stručnost u pružanju podrške komercijalizaciji DP.
- Iskustvo u pružanju finansija i saveta kompanijama za poboljšanje korporativnog upravljanja, standarda i kapaciteta.

- Veliko zagađenje vazduha usled grejanja stanova i emisija vozila, oslanjanja na ugalj i ograničenih obnovljivih izvora energije u energetskom miksu.
- Dominacija države u glavnim službama.
- Nizak nivo investicija u obnovljivu energiju, nedostatak propisa i ograničeni PSP.
- Velika potrošnja energije i intenzitet ugljenika u stambenim i poslovnim zgradama (četiri puta veći od proseka u EU).
- Loša komunalna infrastruktura pogoršana niskom efikasnošću resursa i nedostatkom vode.
- Cene električne energije za krajnje korisnike ostaju regulisane, a neke unakrsne subvencije ostaju.
- Loš kvalitet i povezanost saobraćajne infrastrukture, posebno puteva i železnice.
- Slab kapacitet za realizaciju velikih infrastrukturnih projekata.
- Ograničeni izvoz i slaba integracija u GVL za MSP.
- Nizak nivo DSI (najniži u Evropi i zapadnom Balkanu) i snažan fokus na neproizvodni sektor (2/3 nekretnine).

- Vlada planira postupno ukidanje subvencija za električnu energiju (Energetska strategija 2017-2026).
- Spremnost vlade da revidira energetsku strategiju kako bi se uskladila sa najboljim praksama EU (Zelena agenda na Samitu u Sofiji 2020).
- Sporazumi o ekonomskoj normalizaciji Kosova i Srbije mogli bi da utru put za rešavanje pitanja snabdevanja vodom i energijom.
- Vladini napori na izgradnji novih i naprednih kapaciteta za proizvodnju električne energije.
- Zakon o strateškim investicijama usvojen 2017. godine prepoznao je energetski sektor kao strateški sektor za povećanje investicija.

- Primena strategije GET 2.1.
- Iskustvo u razmeni i podršci najboljim praksama u regulatornom i institucionalnom okviru za obnovljive izvore energije u ekonomijama EBRD-a.
- Stručnost EBRD-a u predvođenju investicija u inovativne zelene tehnologije.
- Posebni finansijski proizvodi po meri za finansiranje zelenih investicija (npr. okvir zelenih gradova, GEFF kreditne linije).
- Iskustvo u razvoju finansijski i ekološki održivih OEU, uključujući usluge za otpad i otpadne vode.

- Panevropski koridori i program regionalne saobraćajne povezanosti, TEN-T kao ključne potpore.
- Snažan interes vlade kako je utvrđeno u Nacionalnoj transportnoj strategiji i akcionom planu (2015-2025) i posvećenost ubrzanju realizacije infra projekata.
- Prilike za unapređenje meke povezanosti s obzirom na približavanje i usklađivanje EU sa regionalnim trgovinskim i investicionim sporazumima (uključujući zajedničko regionalno tržište).
- Potencijal za izvoz i skoro smanjenje (EU je najveći trgovinski partner), ali korišćenje potencijala zavisi od zajedničkog razvoja regionalnog tržišta.

- EBRD ima snažne rezultate u obezbeđivanju finansijskih sredstava za smanjenje infrastrukturnog jaza i podršku implementaciji složenih infrastrukturnih projekata.
- Snažna dodatnost i iskustvo EBRD-a u vođenju regionalne agende mekog povezivanja.
- Stručnost EBRD-a u olakšavanju trgovine i pružanju podrške izvozno orijentisanim kompanijama.

Strateški prioriteti (2022- 2027)

Šta želimo da vidimo 2027. godine

Razviti konkurentniji i inkluzivniji privatni sektor za podsticanje ekonomskog oporavka i rasta

- Jačati otpornost i konkurentnost privatnog sektora nakon kovida
- Poboljšani inkluzivni pristup finansijama, veštinama i preduzetništvu
- Bolje upravljanje javnim preduzećima i privatnim sektorom

Podržati tranziciju zelene ekonomije na Kosovu kroz održiviju kombinaciju energije i veću efikasnost resursa

- Povećani kapaciteti obnovljivih izvora energije i raznovrsniji energetski miksi
- Povećana efikasnost energije i resursa
- Održivija komunalna i gradska transportna infrastruktura i usluge, otpornije na klimu

Jačati regionalnu integraciju, povezanost i strana ulaganja

- Unapređena povezanost i integracija kritične infrastrukture
- Unapređena prekogranična trgovina i investicije

5. Okvir aktivnosti i rezultata

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 1: Razviti konkurentniji i inkluzivniji privatni sektor za podsticanje ekonomskog oporavka i rasta

Ključni ciljevi (ishodi)	Aktivnosti (rezultati)	Pokazatelji praćenja (Ishodi)
<p>Jačati otpornost i konkurentnost privatnog sektora nakon kovida</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jačati otpornost finansijskog sektora kombinacijom finansiranja (uključujući obezbeđivanje srednjoročnog do dugoročnog finansiranja) i podrške regulatornoj politici, npr. korporativno upravljanje bankama, rešavanje banaka, osiguranje depozita, komercijalizacija MFI. • Obezbediti direktno finansiranje i savete preduzećima i srednjim preduzećima kako bi se omogućio njihov rast, poboljšalo korporativno upravljanje i stvaranje vrednosti. • Podržati lokalna MSP u inovacijama, digitalizaciji, usvajanju EU standarda i povećanju produktivnosti posrednim finansiranjem i poslovnim savetima (npr. konkurentnost i ponovno pokretanje MSP, saveti za mala preduzeća). • Ispitati mogućnost proširenja asortimana, uklj. mezaninsko finansiranje, garancije, ustanove za podelu rizika. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj klijenata koji povećavaju produktivnost • Broj pravnih/institucionalnih /regulatornih poboljšanja za ciljni segment
<p>Poboljšani inkluzivni pristup finansijama, veštinama i preduzetništvu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podržati žene i omladinu u poslovanju, kao i regionalne i etničke manjine širenjem i razvojem novih proizvoda finansiranja i savetovanja, kao što su garancije za mlade, koji su usmereni na nedovoljno uslužene segmente tržišta. • Podržati tehnološka proširenja kroz savete i finansiranje, izgradnju kapaciteta za akcelerate poslovanja i razvoj finiteta. • Ispitati mogućnosti za podršku privatnom sektoru u razvoju programa obuke na radnom mestu, stručnih veština i programa inkluzije, sa fokusom na mlade i žene. • Nastaviti sa širenjem palete dostupnih finansijskih proizvoda, kao što su faktoring i lizing, zajedno sa izgradnjom kapaciteta za regulatore i finansijske institucije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj kredita koje su partnerske finansijske institucije dale (M)MSP koje predvode žene i mladi • Broj pojedinaca koji su poboljšali svoje veštine kao rezultat obuke
<p>Bolje upravljanje javnim preduzećima i privatnim sektorom</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Političko angažovanje za ubrzanje reforme javnih preduzeća usklađivanjem pravnog okvira sa najboljom praksom, ažuriranjem državne politike vlasništva i poboljšanjem kapaciteta za praćenje i nadzor. • Podržati komercijalizaciju sadašnjih i bivših DP/JP (finansijsko, operativno, korporativno upravljanje), kroz savete oko politike i ulaganja. • Olakšati dijalog između javnog i privatnog sektora preko instrumenata kao što je Nacionalni savet za ekonomiju i investicije u utvrđivanju i rešavanju pravnih i regulatornih prepreka za razvoj privatnog sektora. • Rešiti odabrana kritična ograničenja poslovnog okruženja, kao što je podrška izvršenju ugovora putem privrednih sudova, izvršnih službi i jačanje zakonskog i regulatornog okvira za nesolventnost, uključujući izgradnju kapaciteta za nosioce funkcija (upravnike i sudije). 	<ul style="list-style-type: none"> • Politika državnog vlasništva koju je usvojila vlada • Broj klijenata koji sprovode komercijalizaciju / restrukturiranje

Pokazatelj uticaja: Indeks ekonomske složenosti (rangiranje po zemljama) (Harvard CPD)

5. Okvir aktivnosti i rezultata

Prioritet 2: Podržati tranziciju zelene ekonomije na Kosovu kroz održiviju kombinaciju energije i veću efikasnost resursa

Ključni ciljevi (ishodi)	Aktivnosti (rezultati)	Pokazatelji praćenja (Ishodi)
<p>Povećani kapaciteti obnovljivih izvora energije i raznovrsniji energetski miks</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kombinovati angažman politike (npr. unapređeni pravni i regulatorni okvir) sa direktnim i indirektnim finansiranjem da bi se dalje razvijali i integrisali novi konkurentno nabavljeni projekti obnovljive energije. Promovisati prelazak na čistije izvore energije kako bi se obezbedila energetska sigurnost uz rešavanje akutnog zagađenja vazduha i intenziteta ugljenika, uključujući podršku za reviziju postojeće kosovske energetske strategije i potencijalne investicije u tranziciji od uglja do gasa, ali samo gde je to u skladu sa naporima Kosova za put do manje ugljenika. Učešće u Inicijativi za platformu pravedne tranzicije u znak podrške regionima uglja u tranziciji na Zapadnom Balkanu. Političko angažovanje na promociji i stvaranju podsticaja za ulaganja u pametne mreže i ulaganja u infrastrukturu električne mreže radi apsorpcije isprekidane obnovljive energije. 	<ul style="list-style-type: none"> Ukupno obnovljiva električna energija instalirana Uspostavljen pravni i regulatorni okvir za konkurentnu aukciju obnovljivih izvora
<p>Povećana efikasnost energije i resursa</p>	<ul style="list-style-type: none"> Obezbediti direktno i indirektno finansiranje i savetovanje za energetske i resursne efikasnosti MSP i preduzeća (Program konkurentnosti MSP, Program ponovnog pokretanja, finansiranje zelene trgovine). Obezbediti indirektno finansiranje za unapređenje energetske efikasnosti stambenih i javnih zgrada i efikasnosti resursa, uključujući kroz GEFF i druge zelene proizvode. Politički angažman za uklanjanje investicionih barijera u investiranju u energetske i resursne efikasnosti. Podržati razvoj kružne ekonomije kroz ulaganja i savete za rešenja za efikasnu upotrebu resursa. 	<ul style="list-style-type: none"> Ušteda energije (GJ/g) Ukupno smanjenje/izbegnuto CO₂ (tona/godišnje)
<p>Održivija i klimatski otpornija opštinska infrastruktura i usluge</p>	<ul style="list-style-type: none"> Omogućiti gradovima da se bave pitanjima kvaliteta vazduha kroz finansije i tehničku pomoć u, na primer, solarnom daljinskom grejanju, projektima gradskog prevoza, gde je to potrebno u sklopu Okvira zelenih gradova i drugih ciljanih programa EBRD-a (npr. ReDeVB). Podržati povećanu efikasnost i održivost u sektoru voda, uključujući tretman otpadnih voda i sigurnost vode (npr. kanal Ibar-Lepenac), i ispitati mogućnosti u upravljanju čvrstim otpadom. Podržati gradove u razvoju klimatskih otpornosti i zelenih akcionih planova i nastaviti izgradnju kapaciteta za jačanje rada na realizaciji opštinskih projekata i digitalnih usluga. Promovisati otkrivanje podataka o klimatskim promenama od strane JP kroz korporativne akcione planove upravljanja klimom. 	<ul style="list-style-type: none"> Broj usvojenih akcionih planova klimatske otpornosti i zelenih akcionih planova Ušteda vode (m³/godišnje)

5. Okvir aktivnosti i rezultata

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 3: Jačati regionalnu integraciju, povezanost i strana ulaganja

Ključni ciljevi (ishodi)	Aktivnosti (rezultati)	Pokazatelji praćenja (Ishodi)
Unapređena povezanost i integracija kritične infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> • Jačati kapacitete za podršku pripremi i sprovođenju projekata i ispitivati mogućnosti za unapređenje okvira JPP. • Nastaviti podršku reformi železničkog sektora, uklj. upravljanje imovinom železničke infrastrukture i pristup pruži. • Finansirati i dati savete za ključne putne koridore i rehabilitaciju mreže regionalnih i lokalnih puteva (npr. „Autoput mira“ i prištinski kružni put) sa povećanim fokusom na klimatsku otpornost. • Istražiti i podržati prenos prekograničnih investicija (električne energije i potencijalno gasa, gde je to u skladu sa dekarbonizacijom na Kosovu), sa fokusom na interkonekcije sa Severnom Makedonijom i/ili Albanijom. • Prepoznati mogućnosti za jačanje telekomunikacija i digitalne infrastrukture, uključujući kroz finansiranje fiksni i mobilni komunikacioni mreža i nadogradnje usluga (npr. širokopolasni, 5G) zajedno sa angažovanjem politike na pravnim i regulatornim pitanjima (npr. konkurentna šema licenciranja). 	<ul style="list-style-type: none"> • Proširena ciljna infrastrukturna mreža mereno povećanjem mrežnog kapaciteta
Unapređena prekogranična trgovina i investicije	<ul style="list-style-type: none"> • Podržati razvoj regionalnih poslovnih platformi (regionalni poslovni registri) i usklađivanje poslovne prakse (razmena poslovnih i finansijskih podataka) i ispitati dalje mogućnosti za podršku zajedničkom regionalnom tržištu. • Nacrt državne strategije za Kosovo 2022-2027. • Povećati program olakšavanja trgovine, uključujući izgradnju kapaciteta za posrednike, svest lokalnih uvoznika i izvoznika i digitalno finansiranje trgovine. • Finansirati dolazeće DSI, sa fokusom na integraciju vrednosnih lanaca i transfere tehnologije lokalnim dobavljačima, zajedno sa stvaranjem mogućnosti za DSI kroz ekonomske zone i poslovne parkove. Podsticati više angažovanja dijaspore i ulaganja posebno za žene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj zajmova koje je partnerska finansijska institucija dala za POT • Broj klijenata/dobavljača kojima je pomognuto da ažuriraju procese, tehnologiju, standarde ili prakse kao način za povećanje izvoza

6. Mapiranje komplementarnosti međunarodnih partnera u poslovnim oblastima EBRD-a

European Bank
for Reconstruction and Development

		Poslovne oblasti EBRD-a												
		Sektori						Unakrsne teme						
Indikativne prosečne investicije/ nepovratna sredstva (m €, 2016-2020)		Industrija, trgovina i agrobiznis					Održiva infrastruktura		Finansijske institucije		Strateške inicijative			
		Agrobiznis	IKT	Proizvodnja i usluge	Prirodni resursi	Imovina i turizam	Energetika	Infrastruktura	Bankarstvo	Nebankarske finansijske institucije	Zelena ekonomija	Inkluzija i rod	Domaća valuta i tržište kapitala	Mali biznis
SB	39	€P	€P			€P	€P	€R		€P	€P		€R	
EIB	27		€P				€P			€P			€R	
USAID, MCC i DFC	26	€P				€R	€R	€P		€P	€P		€P	
IFC	6	€		€				€R					€	
EU	17	€P		€P		€P				€P	€P		€R	
GIZ i KfW	0,1	€P			€P	€P				€P		€P		
EBRD	75	€P	€P	€P	€P	€R	€R	€P	€P	€R	€P	€R	€P	

€ Oblast značajnog investicija

P Oblast značajnog dijaloga o politici

● Fokusrati se uglavnom na privatni sektor

○ Fokusrati se uglavnom na javni sektor

Oblasti za buduću saradnju

Zeleno

- Sarađivanje sa Svetskom bankom, EIB-om, KfW-om i SAD-om kako bi se omogućila ulaganja u obnovljive izvore energije i povećao kapacitet partnerskih banaka za finansiranje zelenih investicija.

Otporno

- Sarađivanje sa međunarodnim finansijskim institucijama da bi se podržao finansijski sektor da podstakne otpornost i oporavak od pandemije COVID19.

Integrisano

- Nastaviti rad sa EIB-om i ispitati mogućnosti sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama za dalje unapređenje programa povezivanja.

Dobro vođeno

- Rad sa međunarodnim finansijskim institucijama na upravljanju finansijskim sektorom, JP, infrastrukturnim razvojem i investicionom klimom.

7. Rizici primene, ekološke i socijalne implikacije

Rizici za sprovođenje strategije	Verovatnoća	Efekat	Rizici za sprovođenje strategije
<ul style="list-style-type: none"> Politička nestabilnost i nedostatak konsenzusa u vezi sa statusom Kosova u široj međunarodnoj zajednici mogli bi da odvrte poverenje investitora. 	●	●	<ul style="list-style-type: none"> Procena i upravljanje uticajima na zaštitu i zdravlje, angažovanje zainteresovanih strana: Obezbediti da se direktni, indirektni, kumulativni i prekogranični EIS uticaji na odgovarajući način procene i ublaže, sprovođenjem značajnog angažovanja zainteresovanih strana. Nastaviti izgradnju kapaciteta za EIS putem ciljne TS kako bi se osiguralo usvajanje najbolje međunarodne prakse. Radni uslovi: Obezbediti da se kadrovska politika i radne prakse klijenata usklade sa uslovima EBRD-a, reši problem minimalne zarade i uslova rada, potencijalne diskriminacije i promovišu jednake mogućnosti. Sprečavanje i kontrola efikasnosti resursa i zagađenja: Razviti inicijative za izgradnju kapaciteta u sektorima upravljanja otpadom i vode; utvrditi i razviti projekte efikasnosti vodnih resursa i inicijative TP kao deo GET mandata; podržati inicijative za upravljanje otpadom u skladu sa Kosovskom strategijom integrisanog upravljanja otpadom. Ispitati mogućnost izgradnje kapaciteta i dijaloga o politici o najboljim dostupnim tehnikama za sprečavanje i smanjenje industrijskog zagađenja u skladu sa Direktivom EU o industrijskim emisijama. Zdravlje i bezbednost: Poboljšati ZB na radu i u zajednici sa posebnim fokusom na aktivnosti koje se smatraju izvorom čestih nesreća na projektima EBRD-a. Podrška kroz TS potrebna je za nastavak naglašavanja bezbednosti na putevima na institucionalnom nivou i na nivou zajednica. Otkup zemljišta, nedobrovoljno preseljenje i ekonomsko raseljavanje: Obezbediti da svaki projekat koji zahteva otkup zemljišta bude u skladu sa zahtevima EBRD-a za kompenzaciju i obnavljanje sredstava za život, sa posebnom pažnjom na neformalne korisnike zemljišta i ranjive grupe. Nastaviti sa podizanjem institucionalnih kapaciteta bez usvajanja međunarodne prakse. Očuvanje bioraznovrsnosti i održivo upravljanje živim prirodnim resursima: Obezbediti robusne procene bioraznovrsnosti projekata kako bi se umanjili potencijalni uticaji, posebno na područjima bogatim bioraznovrsnošću koja mogu zahtevati dodatnu podršku kroz TS Kulturna baština: Rad sa klijentima na utvrđivanju potencijalnih problema oko kulturne baštine u projektima Banke, kao i na izbegavanju i ublažavanju uticaja na osetljivo nasleđe konsultovanjem sa ključnim zainteresovanim stranama u skladu sa politikom Banke. Finansijski posrednici: Obezbediti da partnerske FI imaju uspostavljene odgovarajuće EIS kapacitete i procedure upravljanja rizikom. Monitoring i nadzor: Rad sa klijentima na praćenju učinka EIS i rešavanju starih pitanja povezanih sa portfeljom Banke. Podrška kroz TS potrebna je za nastavak podizanja kapaciteta za upravljanje dobavljačima i praćenje projekata među klijentima infrastrukture.
<ul style="list-style-type: none"> Slabi administrativni kapaciteti mogli bi odložiti sprovođenje reformi, kao i kritične infrastrukturne projekte velikog obima. 	●	●	
<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljno donatorsko sufinansiranje i nivoi bespovratnih sredstava mogu ugroziti konkurentnost ključnih proizvoda EBRD-a. 	●	●	
<ul style="list-style-type: none"> Produžena kriza Covid-19 odgodice ekonomski oporavak, ugrožava održivost preduzeća i odvraća dugoročna ulaganja kako privatnog tako i javnog sektora 	●	●	
<ul style="list-style-type: none"> Neusklađenost aktive / pasive u bankarskom sektoru mogla bi potkopati otpornost finansijskog sektora. 	●	●	

8. Procena sufinansiranja donatora

8.1. Procena potreba za grantovima za novi strateški period zemlje

Za postizanje strateških ciljeva Državne strategije biće potrebna donatorska sredstva, uključujući sledeće:

- Saveti i izgradnja kapaciteta za MSP, uključujući omogućavanje inkluzivnijeg pristupa ekonomskim mogućnostima i promociju preduzetništva.
- Aktivnosti politike državnog vlasništva i angažovanje na korporativnom upravljanju sa odabranim javnim preduzećima.
- Bespovratna sredstva za promociju ulaganja u energetska i resursnu efikasnost.
- Tehnička pomoć za omogućavanje i integrisanje projekata obnovljive energije.
- Bespovratna sredstva za zajedničko ulaganje i tehnička pomoć za omogućavanje velikih infrastrukturnih ulaganja, poboljšanje kapaciteta za sprovođenje projekata i podržavanje ulaganja u održivu opštinsku infrastrukturu.
- Dijalog oko politike i reforme za poboljšanje investicione klime, uključujući podršku nacionalnom savetu za ekonomiju i investicije.

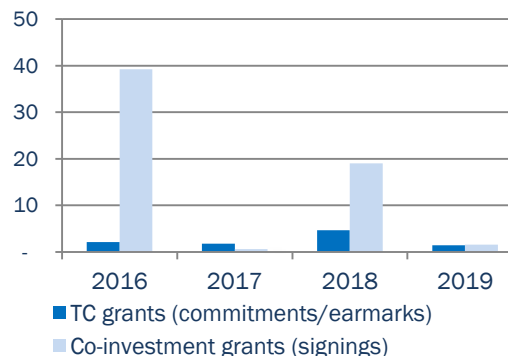
Odabrani pokazatelji pristupačnosti

	EBRD regionalni procentualni rang:	
BDP po stanovniku (PPP, trenutni. \$) ²	11.839	19.
ODA zemlja	Da	Nema
ODA kao udeo u bruto nacionalnom dohotku (%) ³	4,29	80.
ODA po stanovniku (USD - trenutne cene) ³	187,04	80.

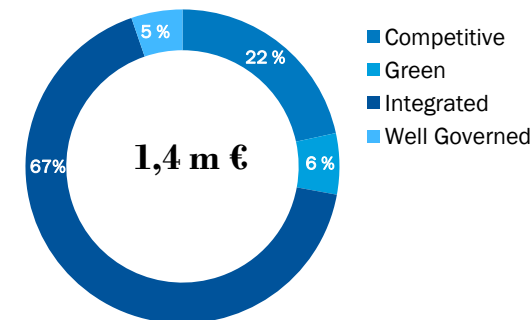
8.2. Potencijalni izvori nepovratnih sredstava

- Investicioni okvir za zapadni Balkan (IOZB): Zajednička platforma EU, bilateralnih donatora, DSI/MFI, kao i zemalja zapadnog Balkana. Podrška za grantove i zajedničke investicije dostupna je za prioritetna ulaganja u projekte transporta, energije, zaštite životne sredine, digitalnog, socijalnog i privatnog sektora. Garancija EU za zapadni Balkan može umanjiti rizike kako u javnom tako i u privatnom sektoru.
- Pored sredstava koja se kanališu putem IOZB-a, možda će biti dostupan i nacionalni instrument EU za pretprijetno finansiranje (IPA). Prioritetne oblasti za Kosovo u okviru IPA II obuhvataju infrastrukturu, upravljanje, zakonsku reformu, energiju, zapošljavanje i socijalnu politiku, konkurentnost, poljoprivredu i ruralni razvoj i regionalnu saradnju. IPA III će početi da se primenjuje 2021. god.
- Bilateralni donatori poput Luksemburga, Švajcarske, Švedske i Velike Britanije mogu obezbediti sredstva i podršku kao partneri u odabranim prioritetnim oblastima.
- Akcionarski specijalni fond Banke može da premosti neusklađenost između nezadovoljenih potreba i dostupne podrške od donatora (posebno primena infrastrukturnih projekata, reforme politike i upravljanja).

Finansiranje donatora tokom poslednje strategije (m €)⁴

Korišćenje grantova u 2018-19.⁵

1. Prosti procentualni rang prijavljen je kao udeo ekonomija EBRD-a koje su zastupljene ispod Kosova. 2. Izvor: WDI (2019. ili najnovija godina)
 3. Podaci TS za 2016-2019. zasnivaju se na odrednicama na nivou projekta. Iznosi grantova za zajedničko ulaganje zasnivaju se na potpisivanju klijenta.
 4. Na osnovu primarnog tranzicionog kvaliteta bespovratnih sredstava namenjenih (za grantove TS) ili potpisanih sa klijentima (za grantove za zajedničko ulaganje) u 2018. i 2019. godini.

Prilozi

PUBLIC

European Bank
for Reconstruction and Development

Posvećenost Kosova i primena političkih načela navedenih u članu 1. Sporazuma o osnivanju banke nastavlja se od usvajanja prethodne državne strategije, u skladu sa naporima u pravcu primene sveobuhvatne agende EU za reformu. U isto vreme ostaju mnogi izazovi. Kosovo ima mnoge ključne institucionalne slabosti zajedničke zemljama Zapadnog Balkana. Isto je dodatno otežano složenim međuetničkim odnosima u zemlji i kontinuiranom političkom kontroverzom u široj međunarodnoj zajednici u vezi sa statusom Kosova.

Kosovo je proglasilo nezavisnost 2008. god. Pitanje zakonitosti ovog čina razmotrio je Međunarodni sud pravde (MSP), na koji ga je uputila Generalna skupština Ujedinjenih nacija (GS UN). MSP je doneo odluku 22. jula 2010. godine, presudivši da Deklaracija o nezavisnosti „nije prekršila nijedno primenljivo pravilo međunarodnog prava“.¹ Iako je ova odluka predstavljala savetodavno mišljenje, koje kao takvo nije obavezujuće za nijednu zemlju, koja je ojačana u septembru 2010. Rezolucijom Generalne skupštine UN-a, koja je „priznala sadržaj odluke MSP“. Iako mnoge zemlje ne priznaju Kosovo, a ovo će ostati politička stvar za koju će se odlučiti svaki član međunarodne zajednice, broj bilateralnih priznanja od 2021. godine premašuje 100. Kontinuirana politička kontroverza, koja potiče iz različitih stavova šire međunarodne zajednice u vezi sa statusom Kosova, utiče na procene situacije na Kosovu koje su izradili različiti međunarodni akteri.

Ustavni i zakonodavni okvir za pluralističku parlamentarnu demokratiju, podela vlasti i provere i ravnoteže u političkom sistemu, garancije za osnovna prava i zaštitu manjina i za značajnu ulogu civilnog društva postoje na Kosovu i uglavnom su u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima.

Ključne mane Kosova, koje su zajedničke zemljama zapadnog Balkana, obuhvataju slabu vladavinu prava, relativno nizak kapacitet javne uprave, posebno na lokalnom nivou, i neujednačenu kulturu političkog dijaloga i izgradnje konsenzusa. Napredak u

u ovim oblastima bio je spor.

Napori ka približavanju EU ostaju glavna spoljna potpora sveobuhvatnih reformi. EU je više puta naglasila da Kosovo deli evropsku perspektivu ostatka Zapadnog Balkana. Kosovo je potpisalo Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU u oktobru 2015. godine. Evropski parlament ga je odobrio 21. januara 2016. godine, a formalno je stupio na snagu 1. aprila 2016. godine.

Kosovo i Srbija su se uključili u dijalog uz pomoć EU čiji je cilj normalizacija njihovih odnosa, koja je i dalje važna kako bi oboje krenuli napred svojim evropskim putem. Uprkos brojnim sporazumima zaključenim u okviru ovog dijaloga, do sada je postignut mali napredak u praktičnoj primeni. U većem delu prethodnog strateškog perioda, iz različitih razloga, došlo je do zastoja u delu dijaloga na visokom nivou.

Slobodni izbori i predstavnička vlada

Slobodni, poštenu i konkurentni izbori

Postojeći pravni okvir, koji se u velikoj meri zasniva na dva zakona (Ustav iz 2008. i Zakon o opštim izborima usvojen iste godine), omogućava demokratske izbore, pod uslovom da vlasti i političke stranke upražnjavaju dovoljnu volju da ih primene. Od 2010. godine bilo je nekoliko neuspešnih pokušaja promene izbornog sistema, koji nisu uspeali zbog nedostatka konsenzusa među ključnim akterima.

Izbori na Kosovu uglavnom omogućavaju nadmetanje između različitih političkih partija i slobodan izbor birača. Kandidati imaju mogućnost slobodne kampanje. Centralna izborna komisija (CIK) je nezavisno stalno telo, koje parlament imenuje na četvorogodišnji mandat, i deluje na efikasan i transparentan način. Izborni zakonik omogućava domaće i međunarodno posmatranje izbora na svim nivoima izborne administracije.

Poslednji opšti izbori, koji su održani februara 2021. godine, bili su

1. U skladu sa međunarodnim pravom o jednostranom proglašenju nezavisnosti u pogledu Kosova. Savetodavno mišljenje, MSP Izveštaji 2010.

peti od proglašenja nezavisnosti i četvrti održani u celoj zemlji, uključujući i severno Kosovo sa većinskim srpskim stanovništvom. Svi ovi izbori održani su vanredno. Pandemija nije omogućila organizovanje pune izborne posmatračke misije (EOM) od strane EU kao u prošlosti, ali je zajednički stav stručnih izbornih timova raspoređenih na terenu bio da su izbori, posebno na dan izbora, bili uredni i mirni, iako postoje neki dugogodišnji problemi. Prethodni izveštaji EOM-a ocenili su izbore kao generalno dobro organizovane i vođene, transparentne i bez većih incidenata ili kršenja, sa živom i konkurentnom kampanjom, osim u oblastima sa većinskim stanovništvom na Kosovu, gde postoji nedostatak konkurencije. Iako se glasanje odvija prilično dobro, na kredibilitet postizbornog procesa često negativno utiče nedostatak pravovremenih odluka CIK-a i neefikasno postupanje po žalbama i odloženo overavanje.

Među dugogodišnjim problemima kosovskih izbora je verodostojnost biračkog spiska: koji obuhvata više birača od procenjenog broja stanovnika u zemlji. Još jedan dugogodišnji problem su procedure za glasanje van zemlje. U prethodnim izveštajima EOM-a je takođe zabeležena tendencija da se vanredni izbori raspišu u izuzetno kratkom roku i skraćuju zvaničnu izbornu kampanju. U izveštajima EOM-a date su preporuke da se kao prioritet poboljša tačnost biračkog spiska, dajući rok od najmanje dva meseca za izbore i uključujući jasne odredbe o izazovnim rezultatima na svim nivoima.²

Podela moći i efikasne provere i ravnoteže

Ustavni i zakonodavni okvir za parlamentarnu demokratiju, potkrepljen podelom vlasti i proverama i ravnotežom u političkom sistemu, nezavisnim zakonodavcem i postupcima zakonodavnog nadzora u propisanim domenima odlučivanja, postoji na Kosovu i uglavnom je u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima. Ustavni sud je nezavisan i ima sve značajniju ulogu. Tokom poslednjih godina doneo je niz odluka sa snažnim političkim uticajem.

Parlament sa jednim domom, koji je primarna zakonodavna ustanova koja se direktno bira na četvorogodišnji mandat, sastoji se od 120 mesta, uključujući

20 mesta rezervisanih za političke subjekte koji predstavljaju etničke manjine. Obim ovlašćenja zakonodavnog tela da drži vladu odgovornom i vrši parlamentarni nadzor u velikoj meri je u skladu sa međunarodnim standardima, mada je u praksi nadzor izvršne grane vlasti i dalje slab. Postoji prostor za jačanje nadzora nad nezavisnim institucijama, regulatornim vlastima i agencijama, sa odgovarajućim mehanizmom izveštavanja i odgovornosti. Sveukupnu efikasnost rada parlamenta treba poboljšati, jer je potkopana čestim nedostatkom kvoruma i nedostatkom konstruktivnog političkog dijaloga.

Glavni preostali izazovi obuhvataju relativno slabu profesionalnu stručnost na lokalnom nivou, budžetska ograničenja i ukupni apsorpcioni kapacitet.

Efektivna moć izabраниh zvaničnika da upravljaju

Kosovo je uspostavilo institucionalne, pravne i finansijske uslove za izabrane zvaničnike da efikasno upravljaju i nisu ograničeni nikakvim nedemokratskim ovlašćenjima veta ili drugim neprimerenim uticajima.

Kosovo se izdvaja u regionu zbog značajnog međunarodnog prisustva, mada to prisustvo danas ima ograničenu ulogu. Rezolucija 1244 Saveta bezbednosti UN (UNSCR 1244), kojom je 1999. godine ustanovljena Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), i dalje je formalno na snazi i služi kao osnova za statusno neutralno međunarodno prisustvo UNMIK-a i Misije vladavine prava Evropske unije (EULEX).

EULEX, ustanovljen 2008. godine, bio je najveća civilna misija ikada pokrenuta u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike. Njegov cilj je da pomogne kosovskim vlastima u oblasti vladavine prava, posebno u policiji, pravosuđu i carini. Odgovornosti EULEX-a postepeno su smanjivane, kao i njegovo osoblje (sa više od 3.000 u 2008. na manje od 500 u 2020. godini). Njegov trenutni mandat ističe u junu 2023. Kosovo je takođe imalo strano vojno prisustvo pod vođstvom NATO (KFOR) - koje su, u skladu sa Rezolucijom SB UN 1244, vodile operaciju podrške miru na Kosovu

2. Misija EU za posmatranje izbora. Prevrnjeni zakonodavni izbori na Kosovu 6. oktobra 2019. Konačni izveštaj.

od juna 1999. Danas znatno smanjeni KFOR (oko 5.000 vojnika) nastavlja da doprinosi održavanju bezbednog i sigurnog okruženja i slobode kretanja za sve građane.

Civilno društvo, mediji i učešće

Razmera i nezavisnost civilnog društva

Postoji zadovoljavajući pravni okvir za organizacije civilnog društva (OCD). Kao i drugde na Zapadnom Balkanu, OCD ostaju u velikoj meri zavisne od stranih finansijskih sredstava, a problemi sa finansiranjem su najveća prepreka za njihovo funkcionisanje. Mnoge OCD su zasnovane na projektima i relativno su usko specijalizovane. Međutim, za razliku od mnogih drugih zemalja Zapadnog Balkana, OCD su generalno ravnomerno raspoređene po celoj zemlji, uključujući i ruralna područja. U aprilu 2019. godine, Skupština je usvojila novi Zakon o slobodi udruživanja u nevladine organizacije, koji je poboljšao pravnu zaštitu organizacija civilnog društva usklađujući je sa najboljim međunarodnim standardima. Vladina strategija za saradnju sa civilnim društvom za 2019-2023. usvojena je kroz široko participativni proces, sa fokusom na poboljšanje učešća OCD u zajednici i obezbeđivanje finansijske održivosti sektora. Procena primena prethodne državne strategije pokazala je određeni napredak postignut u oblasti javnih konsultacija i transparentnosti u javnom finansiranju.

Godišnji izveštaj o vladinim konsultacijama prvi put je objavljen 2018. godine. Javne konsultacije jedinica uprave se poboljšavaju, uključujući i povećanom upotrebom onlajn konsultacija. Iako su mnoga javna tela prvi put sprovedla otvorene pozive i konsultacije u skladu sa zakonskim zahtevima, kapacitet i dalje ostaje neujednačen.

Nezavisnost i pluralizam medija koji rade bez cenzure

Pluralizam u medijima, koji deluju slobodno u velikoj meri i bez cenzure, i pristup javnim informacijama povećali su se poslednjih godina. Pravni okvir je uglavnom uspostavljen i u skladu je sa međunarodnim standardima. Medijski servisi uređeni su podzakonskim aktima koje donosi regulatorno

telo za audio-vizuelni sadržaj, Nezavisna komisija za medije. Kosovski savet za štampu, koji je samoregulatorno telo za štampane medije, pomaže u promociji slobode govora, prava građana da budu blagovremeno informisani i poštovanja Kodeksa za štampu Kosova. Istovremeno, treba učiniti više kako bi se obezbedilo da se sloboda izražavanja i mediji, koji su zagantovani Ustavom, poštuju u praksi, jer je među građanima Kosova rasprostranjena percepcija da su mediji preterano politizovani i da su pod pritiskom političkih partija. Strukture vlasništva nad medijima i dalje su nejasne. Iako su mediji obavezni da podnose izveštaje o vlasništvu na godišnjem nivou, ako nisu registrovani kao kompanije i ne plaćaju porez, nisu prinuđeni da bilo kome otkriju svoje vlasništvo.

Glavni izvori informisanja su televizija, onlajn mediji i društvene mreže, posebno za značajnu mladu populaciju na Kosovu. Javni servis (RTK) ima četiri kanala i dve radio stanice. Postoji pet privatnih TV kanala koji privlače značajnu publiku. Poslednjih godina zabeležen je eksplozivni rast pristupa Internetu, što čini stopu penetracije interneta na Kosovu uporedivom sa zemljama EU. Društveni mediji imaju sve značajniju ulogu, a Facebook je glavna platforma koju koriste stanovnici Kosova (otprilike polovina populacije).

Višestruki kanali građanskog i političkog učešća

Postoji više kanala građanskog i političkog učešća. Vlada godišnje izveštava o primeni svojih ključnih strateških dokumenata. Pravo na pristup javnim informacijama uređeno je zakonom. Parlament je poboljšao svoje terenske aktivnosti u poslednjih nekoliko godina, uključujući javne rasprave. Vlada je uspostavila mehanizam za konsultacije sa civilnim društvom za nove nacрте zakona.

Sloboda osnivanja političkih partija i postojanje organizovane opozicije

Sloboda osnivanja političkih partija zagantovana je Ustavom i sprovodi se u praktičnom smislu, kao što je naglašeno postojanjem

značajne opozicije sposobne za slobodnu kampanju i suprotstavljanje vladinim inicijativama. Na poslednjim opštim izborima učestvovalo je 25 političkih subjekata, a 14 različitih političkih partija zastupljeno je u nacionalnom parlamentu.

Vladavina prava i pristup pravdi

Nadmoć zakona

Postoje neophodne zakonodavne i institucionalne zaštitne mere za nadmoć zakona. Tokom poslednjih nekoliko godina, Kosovo je usvojilo zakone za veliku reformu pravosuđa, kao i osnovni pravni i institucionalni okvir koji će obezbediti da vladavina zakona postoji. Građani imaju pravo na besplatno i pošteno suđenje i oslobođeni su samovoljnog hapšenja ili pritvora. Kosovske vlasti obavezale su se da će saradivati sa EULEX-om, uključujući njegovu specijalnu istražnu radnu grupu, koja je istraživala navode o ratnim zločinima pokrenutim Rezolucijom 1782 PSSE usvojenom u januaru 2011. godine, a kasnije i sa novoosnovanim kosovskim specijalnim većima i specijalnim tužilaštvom (KSV/ST). Predsednik Kosova, bivši predsednik parlamenta i lider jedne od najvećih političkih partija dobrovoljno su se predali KSV/ST 2020. godine nakon potvrđene optužnice protiv njih. Obojica su podnela ostavke na državne i političke funkcije. Prethodno, 2019. godine, premijer koji je službovao odgovorio je pozivu KSV/ST na saslušanje i sledstveno podneo ostavku.

Nezavisnost sudstva

Nezavisnost pravosuđa zagantovana je Ustavom i postoje ključne mere zaštite kako bi se obezbedila njegova nepristrasnost, iako je izvršenje neravnomerno. Prema EU, koja pruža značajnu pomoć Kosovu u ovoj oblasti, jačanje nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa jedan je od glavnih ciljeva tekućih sveobuhvatnih reformi. EU je ocenila da je u tom smislu postignut određeni napredak, uglavnom u oblasti zakonodavnih reformi u oblasti vladavine prava. Međutim, sudstvo je i dalje podložno neprimerenom političkom uticaju.³

Vlada i građani podjednako podležu zakonu

Pravo na pristup javnim informacijama predviđeno je zakonom, s tim što je broj zahteva na koje nije odgovoreno ili koji su odbijeni relativno mali. Zakone o prijavljivanju imovine i sprečavanju sukoba interesa usvojio je parlament. Početne reforme u javnoj upravi stvaraju uslove za postepeno uspostavljanje stabilne i profesionalne državne službe, što bi trebalo da bude važan put za sprečavanje zloupotrebe ovlašćenja i osiguranje da su vlada i građani jednaki pred zakonom. Reforme su obuhvatile usvajanje zakona o državnoj službi, uvođenje zaštitnika građana (Institucija ombudsmana Kosova) i usvajanje novog zakona o zaštitniku građana.

Efikasna politika i institucije za sprečavanje korupcije

Pravni okvir za borbu protiv korupcije uspostavljen je i u velikoj meri je u skladu sa međunarodnim standardima. Iako Kosovo zbog statusnih pitanja objašnjenih u Preambuli Priloga 1 nije potpisnica međunarodnih antikorupcijskih konvencija, učinilo je napore da uskladi svoje zakone sa tim konvencijama. Novi krivični zakonik, koji je stupio na snagu 2019. godine, uskladio je svoje odredbe sa najboljom praksom EU.

Što se tiče organizacije, na Kosovu trenutno postoji skoro dvadeset različitih antikorupcijskih institucija. Koordinacija između njih je slaba i njihove odgovornosti se preklapaju. Međutim, EU je kritikovala odluku vlade, u oktobru 2020. godine, da ukine jednu od takvih institucija, posebnu radnu grupu za borbu protiv korupcije u policiji, što podriva posvećenost vlasti borbi protiv korupcije na visokom nivou.

Prema indeksu percepcije korupcije organizacije Transparency International 2020 (CPI), rang Kosova pogoršava se u poslednje tri godine i trenutno se nalazi na 104. mestu od 180 zemalja, ravnopravno sa Albanijom. Poslednji izveštaj EK o napretku na Kosovu navodi da je postignut ograničen napredak u borbi protiv korupcije, posebno korupcije na visokom nivou. Od kada je osnovana, Agencija za borbu protiv korupcije poslala je više od 1.000 slučajeva tužilaštvu.

3. Izveštaj o Kosovu 2020, Evropska komisija, 6. oktobar 2020.

4. ibid

Od usvajanja prethodne državne strategije, više od 60 slučajeva koji se odnose na korupciju na visokom nivou i organizovani kriminal podležu nadzoru od strane novoustanovljenog mehanizma evidencije, ali samo osam je okončano presudama. Situacija na severu Kosova u vezi sa organizovanim kriminalom i dalje predstavlja izazov za agencije za sprovođenje zakona.⁴ Savet EU je u svojim zaključcima od 18. juna 2019. naglasio potrebu da se „odlučno pozabavi“ korupcijom i organizovanim kriminalom.⁵

Građanska i politička prava

Sloboda govora, informisanja, veroispovesti, savesti, kretanja, udruživanja, okupljanja i privatnog vlasništva

Kosovo ima solidan pravni osnov za zaštitu osnovnih prava i sloboda, koji su sadržani u novom Ustavu usvojenom 2008. godine. Ustav navodi glavne međunarodne instrumente, uključujući Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njene protokole, koji su svi neposredno primenljivi na Kosovo i, u slučaju sukoba, imaju prednost nad domaćim zakonima. Ovo je važan mehanizam, posebno s obzirom na to da Kosovo nije član UN-a ili Saveta Evrope sa njihovim instrumentima za nadgledanje i nije potpisnica nijednog međunarodnog instrumenta o ljudskim pravima.

Ustav građanima daje pravo da povrede njihovih prava i sloboda zagwarantovanih Ustavom upućuju Ustavnom sudu. To može učiniti i zaštitnik građana. Tokom poslednjih nekoliko godina uspostavljene su razne dodatne strukture kako na centralnom tako i na lokalnom nivou koje pomažu u zaštiti i sprovođenju osnovnih prava. Međunarodna zajednica je i dalje uključena u izgradnju kapaciteta u ovoj oblasti.

S obzirom na to da Kosovo nije članica UN-a, ono ne podleže proceni u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda (proces kroz koji se periodično pregledava evidencija o ljudskim pravima država članica UN-a). Međunarodna radna grupa za ljudska prava, koju je osnovao UNMIK u septembru 2015. godine, pomagala je u primeni mehanizama

ljudskih prava i okvira od strane relevantnih kosovskih institucija, uključujući i razmatranje nacrtu Strategije za ljudska prava na Kosovu (2016- 2020).⁶

Iako se državne institucije uveliko primenjuju i poštuju osnovna prava, najnoviji izveštaji EU ukazuju na preostale nedostatke, uključujući nedostatak mehanizama za koordinaciju za efikasno sprovođenje strategija za unapređenje i sprovođenje ljudskih prava. Mane u doslednom sprovođenju zagwarantovanih prava uključuju i nerešenu sudbinu osoba nestalih nakon sukoba devedesetih i integraciju osoba sa invaliditetom.

Politička inkluzivnost žena, etničkih i drugih manjina

Kao rezultat njegove istorije međuetničkog sukoba, kao i stalnih razlika u mišljenjima u široj međunarodnoj zajednici u vezi sa statusom Kosova, pitanja koja se odnose na prava etničkih manjina na Kosovu su posebno osetljiva. Šest etničkih zajednica posebno se pominje u kosovskom ustavu. Prema poslednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, etnički Albanci čine 93 procenta stanovništva; etnički Srbi 1,5 procenta; etnički Turci 1 procenta; Romi, Aškalije i Egipćani (RAE) 2 procenta; Goranci 0,6 procenta; Bošnjaci 1,5 procenta. Treba napomenuti, međutim, da su etnički Srbi bojkotovali popis 2011. na severu Kosova i da je njihovo učešće u popisu drugde bilo neujednačeno. Nezvanične procene izvedene iz podataka koje je u praktične svrhe koristilo međunarodno prisustvo na Kosovu, procenjuju da procenat etničkih Srba u ukupnom stanovništvu Kosova iznosi 5-7 procenta. Tokom opštih izbora u Srbiji, srpska izborna administracija koristila je broj od oko 100.000 kosovskih stanovnika prijavljenih za glasanje na ovim izborima, ali nisu svi oni nužno etnički Srbi.

Zakonski okvir za zaštitu etničkih manjina postoji na Kosovu. Njihova prava su zagarrantovana Ustavom i Zakonom o zaštiti prava manjina. Okvirna konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina je neposredno primenjiva na Kosovu i ima prednost nad kosovskim zakonima.

5. Zaključci, proširenje i proces stabilizacije i pridruživanja, Savet Evropske unije, 18. jun 2019. god.

6. Izveštaj generalnog sekretara o Misiji privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu, 1. februar 2016. god.

Interesi manjinskih etničkih zajednica zaštićeni su složenim mehanizmom koji postoji na centralnom nivou.

Prema regionalnim standardima, manjine su dobro zastupljene u nacionalnom parlamentu i vladi. U parlamentu je od 120 poslanika predviđeno 20 mesta za manjine, od čega je 10 mesta posebno namenjeno etničkim Srbima. 20 „zagarantovanih“ mesta otelotvoreno je Ustavom. Izbori 2014. bili su prvi kada je sistem „zagarantovanih“ mesta zamenio privremeni sistem „rezervisanih“ mesta, koji je u praksi omogućio manjinama da u prošlosti imaju 25 poslanika, a ne 20 kao u sadašnjem parlamentu. Dvoje od pet potpredsednika parlamenta predstavljaju nevećinske zajednice.

Trenutna vladajuća koalicija obuhvata pretežnu većinu političkih partija koje predstavljaju etničke manjine, uključujući etničke Srbe. Srpski je jedan od dva službena jezika na Kosovu, pored albanskog. Uloženi su naponi na poboljšanju situacije na lokalnom nivou, uključujući uspostavljanjem opština posebno za udovoljavanje interesima etničkih manjina, uključujući bolji pristup osnovnim uslugama. Od ukupno 38 opština, deset ima ili većinsko ili značajno etničko srpsko stanovništvo. Jedan od ključnih elemenata sporazuma između Prištine i Beograda uz posredovanje EU iz 2013. godine o načelima za normalizaciji njihovih odnosa predviđa uspostavljanje Udruženja/Zajednice opština sa srpskom većinom, što je i dalje predmet žestokih rasprava, uključujući u pogledu dijaloga između Beograda i Prištine. EK je preporučila, između konkretnih mera povezanih sa ljudskim pravima, uspostavljanje posebnog tela koje omogućava neposredne konsultacije sa manjinskim zajednicama o unapređenju i zaštiti verskog i kulturnog nasleđa.

I dalje postoji nedostatak poverenja između kosovskih Albanaca i nekih kosovskih manjinskih zajednica. Razne agencije prijavljuju povremene incidente motivisane etničkom i verskom mržnjom i slučajeve diskriminacije, kao i fizičke napade na etničke manjine. Vlasti će morati da učine više kako bi obezbedile istinsku integraciju etničkih manjina. Preostalo je još toga da se uradi na zaštiti manjih etničkih manjina, posebno najugroženije RAE zajednice. Preduzeto je nekoliko mera, posebno za

rešavanje problema lica bez isprava i za integraciju interno raseljenih lica (IRL) i romskih izbeglica sa Kosova. Projekti obrazovanja nastavili su da vode određenom povećanju stope upisa romske dece u srednje škole. Međutim, i dalje postoje visoke stope nezaposlenosti, dok je pristup naknadama za nezaposlenost i dalje problematičan. Stereotipi o RAE i dalje postoje, uključujući i medije.

Ključni zakonodavni elementi za rodnu ravnopravnost, uključujući ustavne odredbe i određeni zakon o rodnoj ravnopravnosti, postoje na Kosovu. Prema regionalnim standardima, žene imaju impresivnu zastupljenost u nacionalnom parlamentu, koja premašuje 30 procenata. Od usvajanja prethodne državne strategije, dva predsednika Kosova (računajući sadašnjeg predsednika) bile su žene.

Na lokalnom nivou, međutim, žene su i dalje nedovoljno zastupljene na nivou odlučivanja. Među gradonačelnicima na Kosovu nema nijedne žene. Takođe je vrlo malo žena iz etničkih manjina koje imaju visoke političke funkcije. Diskriminacioni običaji i stereotipi i dalje su prisutni u ruralnim sredinama, podrivajući osnovna prava žena. Prema podacima UN-a, izvanrednih 14 % žena sa sela je nepismeno, u poređenju sa četiri procenta muškaraca sa sela.

Sloboda od uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja

Ustavne garancije protiv uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja postoje i poštuju se u praksi. Izmenom zakona o zaštitniku građana, Kosovo se uskladilo sa zahtevima Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv mučenja. Delegacija Komiteta Saveta Evrope za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) poslednji put je posetila Kosovo 2015. godine. Posebna pažnja posvećena je ophođenju i uslovima pritvora za lica u policijskom pritvoru i situaciji u kazneno-popravnim zavodima (uključujući režim za maloletne prestupnike, pritvorenike i zatvorenike koji su držani u novom zatvoru visoke bezbednosti i pružanje zdravstvenih usluga). Prema poslednjem izveštaju EK o napretku na Kosovu, situacija je i dalje „zadovoljavajuća“.⁷